

Rik Nijland

Tijd winnen voor

het Korhoen

De laatste inheemse populatie van het Korhoen staat aan de rand van de afgrond. Deze karakteristieke heidevogel is alleen nog te redden door Zweedse soortgenoten te importeren, denken deskundigen. Of is bijplaatsen een bodemloze put?

‘We móesten iets doen’, zegt Chris-Jan van der Heijden van Vogelbescherming Nederland. ‘We konden het niet over onze kant laten gaan dat zo’n kenmerkende vogel, zo’n icoon, dreigt uit te sterven.’ Half april luiden Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Vogelbescherming de noodklok: het Nederlandse Korhoen op de Sallandse Heuvelrug is alleen nog te redden door Zweedse soortgenoten te importeren. Ondanks miljoeneninjecties in onderzoek, in branden, maaien, plaggen en bekalken van de hei, in kappen van bos om het heidegebied met ruim 400 hectare te vergroten, in vangen dan wel afschieten van haviken, vossen en kraaien en in de aanleg van kleine akkertjes, waren er dit voorjaar op de Holterberg nog maar twee hanen en acht hennen over. Een schril contrast met de Natura-2000-doelstelling van veertig hanen. Om deze laatste mini-populatie inheemse wilde Korhoenders te versterken zijn daarom op 30 april vijf Zweedse hanen, waarvan één gezenderd, plus een gezenderde Zweedse hennen vrijgelaten.

‘De Vogelrichtlijn is duidelijk. Je moet er alles aan doen om de soort te redden, maar bijplaatsen vinden we een onzalig plan’, zegt Pauline de Jong van Faunabescherming. ‘Ons inheemse Korhoen lijkt genetisch niet op het Zweedse Korhoen. Ook qua uiterlijk zijn er flinke verschillen. Als de hier al sinds onheuglijke tijden levende Korhoenders niet

kunnen overleven, zullen die onaangepaste Zweedse vogels dat zeker niet doen. Maar als de poging wel zou slagen, dan betekent dat ook dat het West-Europese laagland Korhoen zoals dat in Nederland voorkomt verdwijnt. Bovendien is dit project in strijd met de regels van de IUCN. Bijplaatsen mag uitsluitend als de oorzaken van het verdwijnen zijn opgelost. Dat is absoluut niet het geval.’ Dat die dieren worden gevangen om hier te sneuvelen maakt het project ‘extra kwalijk’, aldus De Jong.

Van der Heijden van Vogelbescherming kent de kritiek. ‘Zie dit als een allerlaatste redmiddel. Volgens de regels van de IUCN is in het geval van bijplaatsing een bepaalde gebiedsgrootte nodig. Daar wordt inderdaad niet aan voldaan, maar over een paar jaar wél, dan wordt het natuurgebied uitgebreid. Qua onderzoek zetten we nog één keer alles op alles om uit te zoeken waardoor de soort zo terugloopt. Vooral de overleving van de kuikens baart zorgen. Maar we hebben echter geen tijd meer om de resultaten af te wachten. Als we nu niets doen, zijn we het Korhoen kwijt.’

Hugh Jansman van Alterra, op wiens advies de bijplaatsing gebeurt, is overtuigd van de noodzaak vers bloed in de populatie te brengen. Zweedse Korhoenders zijn dan een prima keus, denkt hij, ook al zou het Wageningse instituut liever laagland-korhoenders hebben gebruikt. Jansman: ‘Nieuw genetisch onderzoek wijst uit dat de Noordwest-Europese Korhoenders, van de Alpen tot in Scandinavië, oorspronkelijk tot één doorlopende populatie behoorden, al zijn er inderdaad morfologische verschillen.’

Duikvlucht

Vóór de grote heideontginningen kwamen Korhoenders (*Tetrao tetrix*) algemeen voor in Nederland. In 1940 nog werden vijf- tot zesduizend baltende hanen geteld. Hoewel hun leefgebied afkalfde, waren er midden jaren zeventig naar schatting nog 450 broedparen. Daarna zette het verval van het Korhoen snel door. Begin deze eeuw was het aantal koppels teruggelopen tot ongeveer twintig, allemaal op de Sallandse Heuvelrug, waar sinds begin jaren negentig de laatste wilde Nederlandse Korhoenders leven. Die achteruitgang is niet uniek. Ook in de Hoge Venen in België staat het Korhoen er ondanks een tijdelijke opleving in 2010 dramatisch voor. Op de Lüneburger Heide zijn daarentegen nog honderd hanen actief.

De kans op natuurlijke aanvulling van de Nederlandse populatie is echter nihil, denkt Jansman. Daarvoor zijn de Korhoenders op de Hoge Venen en de Lüneburger Heide te ver weg. En daar kunnen ze bovendien geen dieren missen. ‘In 2004 is een populatiegenetische studie verricht. Daaruit kwam naar voren dat onze korhoenpopulatie door genetische erosie al enigszins verschillend is van de overige Europese populaties. Recent is de genetische variatie verder afgenomen en dat kan leiden tot verminderde vitaliteit. De hoge kuikensterfte kan daar best mee te maken hebben.’

Haast was begin dit jaar geboden, benadrukt Jansman. ‘Toen we afgelopen winter adviseerden om bij te plaatsen, werd er nog maar één haan waargenomen en dus was het maar de vraag of er überhaupt nog gebaltst zou worden. Dat was een punt van zorg. Gebeurt dat niet dan is het de dood in de pot, dan is het niet uitgesloten dat de hennen wegtrekken op zoek naar een partner; dan zou de populatie definitief uit elkaar vallen.’

Deze acute nood speelde een rol bij de keus

voor Zweedse Korhoeders, ook al leven die vooral in half open bos, een wat ander biotoop dan ze hier voorgeschoteld krijgen. In Scandinavië konden de korhoenderredders namelijk meteen terecht. 'Een Duits onderzoeksteam is al jaren bezig om in de Rhön (een middelgebergte in midden-Duitsland) Zweedse Korhoenders bij te plaatsen die afkomstig zijn uit een gebied waar op deze dieren wordt gejaagd. Als we zelf alle vergunningaanvragen hadden moeten doorlopen, dan hadden we het dit jaar niet meer gered. Daarom hebben we meegelift op de vergunning van de Duitsers', aldus Van der Heijden. Dat project in de Rhön is succesvol, vult Jansman aan. 'Van de hanen die in 2011 zijn bijgeplaatst, heeft ongeveer de helft de winter overleefd.'

Voorlopig zijn de eerste berichten uit Overijssel minder rooskleurig. Begin juni legde al het derde Zweedse Korhoen het loodje. Eén is waarschijnlijk aan de verhuissstress overleden; de andere twee – de gezenderde vogels – zijn gepredeerd, vermoedelijk door een Havik (*Accipiter gentilis*). 'Beperking van de roofvogelstand is echter geen optie', zegt Van der Heijden. 'In principe nemen we geen maatregelen tegen predatoren. Voor Vogelbescherming is het een eis dat er geen Haviken worden gevangen. De populatie Korhoenders moet zo robuust worden, dat ze tegen predatie kan.'

Om daaraan te werken worden volgend jaar nog eens zo'n twintig Korhoenders uit Zweden geïmporteerd. 'Weer vooral hanen', vertelt Van der Heijden. 'Enerzijds omdat er al acht hennen zijn, maar ook omdat hanen makkelijker zijn te vangen. Uit het onder-

zoek van Alterra blijkt bovendien dat het bijplaatsen van hanen het meest effectief is, zeker als ze in de baltsperiode worden overgebracht. De mannetjes ontwikkelen dan direct binding met het gebied, waardoor ze niet wegtrekken.'

Dat de nieuwelingen dit jaar in hun nieuwe leefgebied al hebben mee gebaltst, is dan ook een mooi succes, vindt de Vogelbescherming. 'Ook al omdat sommige kenners betoogden dat de Nederlandse en Zweedse dieren genetisch zo verschillen dat ze niet eens met elkaar zouden kunnen baltsen', aldus Van der Heijden. Genetische analyses van uitgekomen eieren kan aantonen of dat vervolgens ook tot succesvolle voortplanting heeft geleid. 'Volgend jaar gaan we het project evalueren. Als het een bodemloze put is, gaan we niet eindeloos dieren vangen en uitzetten. Dan stoppen we ermee. Dat hebben we heel strak afgesproken; er moeten dan echt tekenen zijn dat het werkt.'

Dat is meer dan uitstel van executie, er is nog wel degelijk een strohalm, meent Jansman. 'Het Korhoen is een cyclische soort. Een enkel goed jaar qua reproductie kan de populatie uit het dal tillen. Van 2005 op 2006 resulteerde dat in een toename van het aantal hanen van 15 naar 23. In de Hoge Venen in de Belgische Ardennen vond in 2010 een nog grotere aantaloename plaats. We proberen nu eigenlijk vooral tijd te winnen.'

Loopt het alsnog verkeerd af voor het Sallands/Zweeds Korhoen dan kan de Nederlandse vogelliefhebber wellicht terecht in het Nationale Park De Hoge Veluwe. Vijf jaar geleden begon het park met een herintro-

ductieprogramma; inmiddels zijn er al ongeveer tweehonderd gefokte Korhoenders uitgezet, nazaten van vogels uit verschillende Europese landen. Tot nu toe zijn er zover bekend nog geen kuikens in het wild geboren. 'Die dieren worden gefokt en zijn nooit aan een wilde situatie gewend. De predatie ligt dan ook heel hoog', aldus Van der Heijden. 'Als het daar zou lukken, zijn we óók heel blij, maar er is weinig kans van slagen.' Jakob Leidekker van De Hoge Veluwe ontkent die hoge mortaliteit niet. 'We wisten dat het een kwestie zou zijn van de lange adem. Elke keer leren we in de praktijk weer bij. Zo maken we inmiddels gebruik van soft release kooien, om de sterfte te verminderen. Met succes, denk ik. We krijgen steeds meer zichtwaarnemingen, vorig jaar is er een bolderende haan met drie hennen gezien bij Kootwijk; dit jaar hebben we meldingen van vier verschillende bolderende hanen, in en buiten het park.'

Van alle wetenschappelijke kritiek tegen zijn project heeft Leidekker geen hoge pet op. 'Gefokte vogels zouden veel te naïef zijn, zo werd gezegd, hun darmkanaal was te kort en meer van die bezwaren. Ach, de praktijk zal het leren. Laten we ons concentreren op wat er wel goed gaat.' Het zou mooi zijn, benadrukt hij, als Salland en De Hoge Veluwe de krachten bundelen. 'Laten we alle principes opzij zetten om samen te proberen het Korhoen voor Nederland te behouden.'

Het uitzetten van Zweedse Korhoenders op de Sallandse Heuvelrug (foto: Roel Hoeve).

